

Standpunktvurdering

En standpunktkarakter skal være uttrykk for den samlede kompetansen eleven har i faget ved avslutningen av opplæringen.

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 04.02.2025

Standpunktkarakterene utgjør størsteparten av karakterene på vitnemålet, og har stor betydning for elevenes inntak til videregående opplæring, opptak til videre studier og for framtidig arbeidsliv.

Regelverk

Lærerne skal fastsette standpunktkarakterer ut fra opplæringsforskriften kapittel 9 og privatskoleforskriften kapittel 6, og for voksne deltakere så langt de passer (opplæringsforskriften § 15-1).

Hovedpunkter

- Standpunktkarakteren skal være uttrykk for den "samla kompetansen" eleven har ved avslutningen av opplæringen.
- Standpunktkarakteren skal fastsettes så sent som mulig.
- Grunnlaget for vurdering i et fag er kompetansemålene i læreplanen for faget. Kompetansemålene skal forstås i lys av delen "Om faget" i læreplanen.
- Eleven skal få mulighet til å vise kompetansen sin på flere og varierte måter.
- Kompetanse som eleven har vist i løpet av opplæringen, er en del av vurderingen når standpunktkarakteren skal fastsettes.
- Eleven skal vite hva det blir lagt vekt på i fastsetting av standpunktkarakter.
- Forutsetninger, fravær, orden og oppførsel skal ikke inngå i vurderingen. Innsats skal bare være en del av vurderingsgrunnlaget i fag dersom det følger av læreplanen for faget.

Hva betyr "den samla kompetansen?"

Forskriften bruker begrepet «den samla kompetansen».

Å vurdere samlet kompetanse betyr at læreren må løfte blikket fra ett og ett kompetansemål og se dem i sammenheng. Det innebærer at læreren skal gjøre en vurdering av elevens samlede kompetanse ved fastsettelsen av standpunktkarakteren, basert på kompetansemålene i læreplanen i faget i lys av delen "Om faget".

Elever som ikke har vist eller har manglende kompetanse på enkelte områder i læreplanen, må dette inngå som en del av lærerens vurdering av den samlede kompetansen ved fastsettingen av karakteren. Læreren har ikke anledning til å vurdere sluttkompetansen til eleven bare på grunnlag av noen utvalgte kompetansemål.

Vurdering av «samla kompetanse» forutsetter god læreplanforståelse

Det er en helhet i læreplanen for det enkelte faget, og de ulike delene av læreplanen henger sammen. I arbeidet med standpunktvurdering er det altså viktig å forstå sammenhengen i de nye læreplanene. Se støtte til å forstå de nye læreplanene.

I forskriften er det tydeliggjort at kompetansemålene i den enkelte læreplanen skal forstås i lys av delen «Om faget». Om faget består av fire deler som knytter læreplanen til overordnet del av læreplanverket:

1. fagets relevans og sentrale verdier
2. kjerneelementer
3. tverrfaglige temaer
4. grunnleggende ferdigheter

Disse delene rammer inn kompetansemålene. De gir føringer for å tolke kompetansemålene, sammenhengene mellom kompetansemålene og hva samlet kompetanse i faget er.

Kjerneelementene beskriver det viktigste elevene skal lære i faget. De avgrensar og gir innhold til kompetansemålene. Alle kompetansemålene er utledet fra ett eller flere kjerneelementer, og kjerneelementene er derfor med på å gjøre det tydelig hva som er den samlede kompetansen i faget.

Læreplanene for fag har også under delen «Kompetansemål og vurdering» fagspesifikke omtaler av underveis- og standpunktvurdering som skal støtte læreren i vurderingsarbeidet.

Hva betyr "å vise kompetanse på flere og varierte måter?"

For å fastsette standpunktkarakter, må læreren ha tilstrekkelig kunnskap om elevens kompetanse.

Siden læreplanen for et fag omfatter ulike kompetansemål, skal læreren legge til rette for at eleven får anledning til å vise kompetansen sin på flere og varierte måter. I læreplanene inkluderer dette, i tråd med kompetansebegrepet i læreplanverket (overordnet del punkt 2.2.), å vise forståelse, refleksjon og evnen til kritisk tenking i ulike sammenhenger. Dette er også omtalt i den fagspesifikke teksten om standpunktvurdering i læreplanene.

Læreren kan få kunnskap om elevens utvikling og kompetanse på mange ulike måter, for eksempel gjennom

- observasjoner
- fagsamtaler og dialog
- diskusjoner
- fremføringer
- skriftlig eller muntlig prøver
- ulike typer elevarbeid
- læringslogger

En standpunktkarakter fastsatt på én prøve vil normalt ikke være tilstrekkelig for å vurdere elevens samlede kompetanse. Standpunktkarakteren skal heller ikke være et matematisk gjennomsnitt av karakterer gitt i underveisvurderingen i løpet av opplæringsåret. Med unntak av enkelte fag, der det skal fastsettes flere standpunktkarakterer, er det ingen fag hvor eleven kun skal vise kompetansen sin skriftlig, muntlig eller praktisk.

Betydningen av underveisvurdering for standpunktkarakteren

Kompetansen eleven har vist i løpet av opplæringen skal tas med i vurderingen når læreren fastsetter standpunktkarakteren. Læreren må altså ikke utelukkende

fastsette standpunktkarakteren på bakgrunn av kompetanse eleven har vist ved avslutningen av opplæringen.

Eleven viser kompetanse og progresjon i faget gjennom den løpende underveisvurderingen. I opplæringen veksler ofte læreren mellom å vurdere elevens kunnskaper, ferdigheter og kompetanse i de ulike delene av faget hver for seg og i sammenheng. Ved avslutningen av opplæringen skal læreren bruke sitt faglige skjønn til å gjøre en vurdering av elevens samlede kompetanse ut fra kompetansemålene i læreplanen for faget. Læreren må som en del av denne vurderingen, vurdere i hvilken grad den kompetansen eleven har vist underveis, gir relevant informasjon om den samlede kompetansen eleven har ved avslutningen av opplæringen.

Læreren må planlegge opplæringen slik at elevene har fått mulighet til å utvikle kompetanse i de ulike delene av faget ved avslutningen av opplæringen, og dermed også kan mestre utfordringer og se sammenhenger i faget som helhet.

Hva betyr «ved avslutningen av opplæringen»?

Det er opp til skolen å avgjøre hva som er avslutningen av opplæringen, men normalt vil det dreie seg om de siste én til to månedene med opplæring i faget. Det betyr ikke at læreren må gjennomføre en rekke vurderinger eller vurdere elevens kompetanse i hvert enkelt kompetansemål rett før hun eller han fastsetter standpunktkarakteren.

Dialog med elevene

Å skape god sammenheng mellom underveisvurderingen og standpunktvurderingen, handler blant annet om at elevene vet hva som er forventet underveis og på slutten av opplæringen. Og at de får veiledning om videre læring for å utvikle kompetansen sin.

Forutsigbar vurdering

I forskriften står det at elevene skal være kjent med hva det blir lagt vekt på i fastsettingen av standpunktkarakter. At elevene tidlig i opplæringen blir kjent med hva som er forventet av dem, bidrar til en forutsigbarhet for elevene.

Det kan være hensiktsmessig å bruke flere konkrete eksempler som uttrykker hvordan samlet kompetanse kan se ut mot slutten av opplæringen som utgangspunkt for samtale med elevene. Dette kan for eksempel være skriftlige eller fysiske produkter, video fra fagsamtaler, framføringer med tidligere elever eller kjennetegn på måloppnåelse.

Formålet med vurdering i fag er å fremme læring og lærelyst, og å gi informasjon om kompetanse underveis og ved avslutningen av opplæringen i fagene. Dette betyr at lærerens behov for å innhente informasjon om elevens sluttkompetanse ikke skal gå på bekostning av et godt læringsmiljø der det er trygt å prøve og feile.

For at skolen skal kunne oppfylle formålet med opplæringen, har eleven ansvar for å delta i opplæringen (privatskoleforskriften og opplæringsforskriften). På den måten får læreren mulighet til å veilede og tilrettelegge for videre læring, og samtidig få oversikt over hvilken kompetanse eleven har, også når opplæringen nærmer seg slutten. For høyt fravær fører til at eleven ikke får standpunktkarakter.

Vi har utarbeidet råd og kunnskap om fravær.

Forskjellen på standpunkt og eksamen

Både standpunktkarakterer og eksamenskarakterer skal gi informasjon om kompetansen til eleven ved avslutningen av opplæringen i faget. De to karakterene er ulike uttrykk for sluttkompetanse, der rammene for karakterene er ulike. Dermed er karakterene heller ikke direkte sammenlignbare.

Standpunktkarakteren er et uttrykk for elevens samlede kompetanse. Eleven skal ha mulighet til å vise kompetanse på flere og varierte måter for at læreren skal få tilstrekkelig kunnskap om elevens samlede kompetanse. Standpunktkarakteren er derfor basert på et bredere vurderingsgrunnlag over lengre tid, enn det som er tilfelle for eksamenskarakteren.

Eksamenskarakteren er et uttrykk for den kompetansen eleven viser på eksamen. Eksamensoppgaven skal derfor gi kandidaten anledning til å vise sin kompetanse i så stor del av faget som mulig. Hvor stor del av læreplanen eksamensoppgaven dekker vil kunne variere blant annet ut fra eksamensform, tidsramme og hvordan kompetansemålene er formulert i læreplanen.

Tolkningsfellesskap

Det er viktig at standpunktvurderingen er rettferdig. Vurderingspraksis blant lærerne må derfor bygge på en felles forståelse av den samlede kompetansen som er beskrevet i læreplanen, og hva som kjennetegner kompetanse på ulike nivåer (karakterer). Systematiske diskusjoner og erfaringsdeling innad og på tvers av skoler er viktig i arbeidet med å utvikle felles forståelse av kompetanse og faglig vurderingsskjønn.

Refleksjonsspørsmål om standpunktvurdering

- Hvordan vet du at standpunktkarakteren du fastsetter er et uttrykk for elevens sluttkompetanse i faget?
- Hvordan samarbeider du med kollegaer i ditt profesjonelle læringsfellesskap for å utvikle en felles forståelse av hva samla kompetanse i faget er?
- Hvordan gjenspeiler din standpunktvurderingspraksis at elevene skal ha fått anledning til å vise kompetanse på flere og varierte måter?

Klage

Klager på standpunktkarakter i fag utgjør en stor andel av klagesakene i grunnskolen og videregående opplæring, og det er variasjoner i praksis rundt oppfølgingen av klagen. Klage på vurdering er regulert i opplæringsforskriften kap. 10 og privatskoleforskriften kap. 7. Du kan lese hva som er nytt i reglene om klage på sluttvurdering.

Ressurser

Kjennetegn på måloppnåelse for læreplaner i Kunnskapsløftet 2020

KI i opplæring og vurdering

Kompetansepakke om kunstig intelligens i skolen

Standpunktvurdering i fag

Standpunktvurdering i fellesfagene engelsk og fremmedspråk

Vurdering i kroppsøving – elevenes innsats, individuelle forutsetninger og bruk av tester

Sluttvurdering i matematikk etter 10. trinn

Sluttvurdering i norsk, samisk som førstespråk og norsk tegnspråk

Sluttvurdering i historie

Standpunktvurdering i skolen – en beskrivelse av nåsituasjonen